

אסתר סוף כל הנסים

כתב יד זה נלקח מתוך ספר דרשות לאחד מתלמידי ר' חיים מוואלוז'ין כפי שמעיד על עצמו המחבר "אשר ת"ל גדלתי על ברכי אנשי חיל גבורי כח בתורה וחכמה ויראת ה' היה הרב הנודע כקצוי ארץ הגאון ר' חיים מוואלוז'ין ובנו הממלא מקום אביו וגאוני ויולנא כאשר יש בכתובים ת"י יקר שהדויתיהו". שם המחבר לבנתיים לא נודע. הכ"י ניתן לנו ע"י ד"ר א. מורגנשטרן שלקחו מספריית רוזנטליאנה באמסטרדם. לכ"י הוספו מקורות והערות קצרות להבנת הקניין. — א. קוסמן.

למנצח על אילת השחר¹ מ"ל². אלי אלי למה עזבתני, אלי בים ואלי כסיני³. נקדים והן לא יאמינו לי⁴. ואמר לו ה' שישליך מטהו ארצה ויהיה לנחש, וינס משה מפניו⁵. ואמר לו ה' אחוז בזנבו⁶. להבין [א] למה בחר ה' בנחש, הלא היא ארורה מאתו⁷. וביחוד כתפילה אפילו נחש כרוך⁸. [ב] איך משה נס מה' מפחד הנחש, גם למה אמרו ה' לאחוז בזנבו דווקא. אמנה במדרש⁹, אילה רחמה צר כ"א⁹. והנמשל רחם ישראל צר מלהוליד צדיקים. כאו בניס עד משבר וכח אין ללידה¹⁰. פי' להוליד הגאולה¹⁰ ע"י תשובה¹¹. מזמין הקב"ה לנו נחש¹² היינו מלך קשה¹³ ומוליד הציוחה¹³ א"כ, וכן היה במשה שראה שאין הדור זכאי ואת ערום ועריה¹⁴. והיה קשה למשה להאמין, והראהו ה' הנחש היינו קושי השעבוד, ומזה ויאנחו בני ישראל ויזעקו אל ה'¹⁵. ובהירגש משה קושי השעבוד ירא פן לא יוכלו לעמוד בשעבוד המר. ואמר למה הרעות לעם הזה¹⁶. אמנה תכלית הגלות לסבול בהכנע, זהו שלח ירך ואחוז בזנבו¹⁷ היינו הכנעה על דרך הוי זנב לאריות¹⁸. ואז יהיה מנחש מטה ישע¹⁹ וכן הדבר באסתר שישראל היו צריכים לתשועה, והיה רחמם צר, הזמין להם הקב"ה נחש בריח²⁰ זהו אחשוורוש והמן, ולכן נמשלה אסתר לאילה.

אמנה מה שנמשלה לאילת השחר²¹. איתא כיומא²² מה שחר סוף כל הלילה אף אסתר סוף כל הניסים, ופריך והאיכא חנוכה, ומשני ניתן לכתוב קאמרינן²³. ותמוה ששחר סוף הלילה ומתחיל להאיר, ואסתר סוף הנסים ונסתלק מאיתנו אור ה' ונפלאותיו, ולפי זה היא סוף היום. אמנה אסתר ברה"ק נאמרה שנאמר קימו וקבלו²³ א"כ, והקשו תוס'²⁴ דבשבת אמרו ז"ל מודעה רבה כ' קיימו מה שקבלו כבר, ולישב, להבין למה קבלו בימי אחשוורוש ולא מקודם, דהמודעה היא אף שאמרו נעשה ונשמע²⁴, היה מחמת יראה שכפה ההר²⁵, ויפתהו בפיהם ובלשונם יזכרו לו²⁶, אך יש לומר דדברים שבלב אינם דברים²⁷, אך ענין עמלק בזכות כיבוד אב דעשו²⁸ שציד בפיו²⁹ ולכן נתגבר המן מעמלק³⁰, ולכן קיבלו ישראל בימי אחשוורוש שנית התורה בלב³¹, ודבר שפתיים הוא אך למחסור³¹ ואין זכות לעמלק, ולפי זה עיקר קבלת התורה שנית בלב שלם ואין יודע מרדכי שכל ישראל קיבלו בלב שלם אולי מחמת יראה, לכן אמרו קיבלו למעלה מה שקיבלו למטה ומשמים הסכימו וזהו רוה"ק³².

1. תהלים כב, א-ב. 2. מזמור לדרוד. 3. ילק"ש תהלים תרפ"ה. 4. שמות ד, א. 5. שם. 6. ג. שם. ד. 7. בראשית ג, ד. "ארור אתה" וכו'. 8. ברכות פ"ה מ"א (וע' בהגר"א ת"ז מב, א) 9. יומא כט. "אמר ר' זירא למה נמשלה אסתר לאילה לומר לך מה אילה רחמה צר וחביבה על בעלה וכו'". וע' ב"ב טז; וע' ז' בשלה נב, ב פנחס רמט, ב. 9. וכו'. 10. ישעיה לג, ז. 10. א. ע' בהגר"א ר"מ כא, ב (אבן שלמה פ"א ס"ה) 11. ע' סנהדרין צז. 12. ע' ב"ב טז; וזו' שם 13. ע' סנהדרין צז. 13. א. ע' ז' שם 14. הגדה של פסח. 15. שמות ב, כג. 16. שם ה, כב. 17. שם ד, ד. 18. אבות ד, יד. 19. ע"פ שמות ד, ד. "ויחזק בו (בנחש) ויהי למטה" 20. ע' חולין קלט: "המן מהתורה מנין שנאמר המן העין וכו'". 21. תהלים כב, א. 22. יומא כט. "אמר רב אסי למה נמשלה אסתר לשחר, לומר לך מה שחר סוף כל הלילה אף אסתר סוף כל הנסים" 23. כתנ"ך. 23. א. מגילה ז, א שבת פח, א. 24. תוס' מגילה שם ד"ה לכלולה ושבת שם ד"ה אמר רבא וע' שם ד"ה כפה. 24. א. שמות כד, ז. 25. שבת פח, ע"ז ב, ב. 26. תהלים עח, לו. 27. קידושין מט: 28. בשכר שנהג אליפו כבוד באביו יצא ממנו עמלק — תנא דבי אליהו רבה כד. 29. בראשית כה, כז. 30. מגילה יג. 31. מגילה ז, א שבת פח. 31. א. עפ"י משלי יד, כג. 32. ובוה מתורצת קושיה תוס' במגילה ובשבת דלעיל

לכן הביטו וראו שאחר כונת הלב הן הדברים ולא כדיבור בעלמא³³. וכשאנו מתפללים רק ב"פיו" בלא כוונה יש זכות לעמלק ר"ל³⁴. וזההקול קול יעקב³⁴. היינו שרק בקול ולא בלב. אז הידים ידי עשיו³⁴, שזכותו עומדת לו, ולכן טוב מעט בכונה כ'³⁵. ואנחנו כעת³⁶ כאילה כ' וכי על מלך כהמץ אנו מצפים, ולכן ראוי לעשות האפשריים בעבודה בכוונה תפילה ק"ש בהמ"ז ובה"נ. בשמירת שבת שאנו אומרים ישמח משה במתנת חלקו^{36א}, והיא מתנה גנוזה לישראל. ולא נתתו לגויי ארצות^{36א}, שכל העמים יודעים שבשבת שבת יצור עולמים, ומכל מקום מתחכמים לעשות אד, נוצרים בא' בשבת, ישמעאלים בו' בשבת, וזה נגד השכל. אכן זה שה' מסך בקרבם של יהיה להם חלק בשבת, וזה מתנה טובה נתן ה' לנו, וכן בעו"ה פושעי ישראל שובתים ונהנים בשבת, אבל לא עכו"ם, וזהו במנוחתו לא ישכנו ערלים^{36א} שאשם לא תכבה³⁷, גם וקראת לשבת ענג^{37א} חיים שמחה של מצוה ולא דברים בטלים בטיוול כ', וזהו אז ימלא שחוק פינו ולשונו רנה אז יאמרו כ'³⁸.

נחזור לדברינו, שנס הוא בריאה חדשה, וצורך הנס היה לאבותינו מחמת האיציטגנות שיכלו להוריד השפע ע"י כוכבים ומזלות, לכן עשו העגל ופסל מיכה, וגם בימי ירמיהו אמרו הנשים³⁹ ומן אז חדלנו לקטר למלכת שמים... חסרנו כל, ולבטל דעה נפסדת זו ולתקוע דבר שלה' הארץ⁴⁰ והוא משדד מערכות, עשה הקב"ה נפלאות בשינוי הטבע, לכן משה הזהיר זכר תזכור כ' אשר ראו עיניך והאתת והמפתים⁴¹, ושמואל שהוריד גשם בקציר חטים⁴², אליהו שהוריד אש וגשמים משמים⁴³, ובאמת כאשר ראו ניסי שמים נתקע אמונת הד"ת ותורה משמים בלבם, אך בעו"ה שכחו יוצרם -- עד ימי אסתר קיימו וקבלו היהודים⁴⁴ תורת ה' בכל לב, שראו איך שמול עמלק היה ברום המעלה⁴⁵ וישראל ברייטה תחתונה, וה' שידד מהפך להפך לכן קבלו היהודים ונתקעה האלהות וזהו שפסקו נסים⁴⁶ לא לגריעי אדרכא מחמת פירסום לאלהות כמשל להולך בלילה צריך אבוקה⁴⁷ וזהו שנמשלה אסתר לאילת השחר שהאיר ה' האמונה וקבלו התורה.

אמנה אף שהאמינו בה' ובתורתו, אבל לא תורה שבע"פ⁴⁸ צדוק וביתוס⁴⁹, עד נס תנוכה פך שמן שלא [כתוב] בתורה שלא להדליק בשמן טמא, וזהו בפולמוס של חשמונאים גזרו שלא ללמוד חכמת יונית^{49א} היינו פילוסופיה של אריסטו והגויים -- ואז קבלו אל' תורה שבעל פה, וזהו ניתן לכתוב קאמרינן היינו דברים שבעל פה אי אתה רשאי כ'⁵⁰, ולכן הביטו וראו שכל הנסים היו למען דעת שהוא המשגיח ולעוררניו לשום תורת ---. והנה בנס אחשורוש, -- שבטבע, שבתואר אשה נשתנה שלמה כ'⁵¹, לכן נהפכה אסתר ומפרש שמרדכי מלטה -- וי"ל שנס נפלא שמצינו חנניה מישאל ועזריה הציל הקב"ה מכבשן אש⁵² ולא עשה נס שיחמרו רחמי נבוכדנצר עליהם, גם גוב פומה דאריותא דדניאל⁵³ ולא נתן -- שישפיעו לדריוש מחמת שקשה להרס לב איש מחמת בחירתו, ואחשורוש היה שונא לישראל כמשל בעל תל וחריץ^{53א}, וביטל הקב"ה בחירתו זה נס נפלא. ואסתר נסתפקה אם זה טבעי או נסי לכן אמרה אלי בים ואלי בסיני [כ'] מ' שידוע אף שרה שאמרה אחרי בלותי היתה לי עדנה וארני זקן⁵⁴, וה' אמר למה צחקה שרה ואני זקנת⁵⁵, ומפ' פשט ידוע שבים נגלה הקב"ה כאיש מלחמה, ובמתן תורה כזקן⁵⁶, ופירש אר"י כשעושה נגד הטבע נראה כגבור נגד הטבע⁵⁷ לכן במתן תורה היה בטבע נראה כזקן.

33. ע"י מדמ"ש ב, טו (וע"י כתר ראש אות כב) 33א. ע"י גם דרשת מהר"ח (סוף נפש החיים עמ' 8) 34. בראשית כז, כב 35. עפ"י משלי טו, טז (וע"י כתר ראש אות כח) 36. ע"י בהגר"א ת"ז קכ"א, "ודאי באופן השני" 36א. תפילת שחרית לשבת 37. ישעיה סו, ד 37א. שם נח, יג 38. תהלים קכו, ב 39. ירמיהו מד, יח 40. תהלים כד, א 41. דברים ז, יט 42. שמואל יב, יז 43. מלכים א' יח, לח ושם, מה 44. אסתר ט, כז — מגילה ז, 45. ע"י מגילה יג, 46. יומא כט, 47. עפ"י סוטה כא, 48. ע"י תוס' שבת פח, ד"ה כפה ומדרש תנחומא פ' נח, ג 49. אבות דר"נ ה, ב 49א. ע"י סוטה מט, מנחות סד; בתוס' שם ד"ה ארוך 50. ג"טין ס; 51. ע"י יבמות סג; סנהדרין ק; 52. דניאל ג, כו 53. שם, ו, כד 53א. מגילה יד, 54. בראשית יח, יב 55. שם, יג 56. ע"י רש"י שמות כ, ב 57.

ושרה האמינה שהקב"ה יכול לעשות נגד הטבע אמנה בנבואתה ראתה לה' כזקן לכן אמרה ואדני היינו הקב"ה זקן. לכן כשאמר הקב"ה לאברהם ואני זקן היינו ע"ע היפלא⁵⁸ מה' דבר, וזה שבקשה אסתר, הן שזה יהיה דרך הטבע הן שלא דרך מלהושיע למה עזבתני, וזהו אלי בים היינו שלא כדרך הטבע, אלי ביבשה⁵⁹ כמתן תורה כטבע.

---

58. בראשית יח, יד 59. נראה שצ"ל בסניני.